Yasa 4 yıl sonra daha yüksek fiyat teşvikleriyle değiştiriliyor

YENİLENEBİLİRDE HAYALLER YENİLENİYOR

Enerjinin bütününde olduğu gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının değerlendirilmesi de yalnızca özel sektöre yönelik fiyat teşvikleriyle düzenlenebilecek bir alan değildir. Kamunun inisiyatif alarak öncelikle yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli ve bunların değerlendirilme koşullarını oluşturması gerekmektedir. Bugüne kadar çıkarılan yasa ve teşvik sistemleri kapsamında ne yazık ki yaşanan; küçük hidroelektrik santralları başta olmak üzere lisans tüccarlığıdır.

EMO Basın - Istanbul'da mayıs ayında gerçekleştirilen 15. Uluslararası Enerji ve Çevre Fuarı ve Konferansı'nda (ICCI) yenilenebilir enerji kaynakları piyasa yaklaşımı içinde farklı boyutlarıyla ele alındı. Ekonomik krizin talepte düşüş yaratmasına dayanılarak enerjide pembe tablo çizilen konferansta, sermaye ve finans çevrelerinin yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin yasada yapılacak değişiklik beklentileri etkin oldu.

TBMM'de Enerji Komisyonu'nda kabul edilen yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin yeni düzenleme ile 2015 yılından önce işletmeye girecek yenilenebilir enerji tesislerine, kaynaklarına göre farklılaştırılmış fiyat garantileri getiriliyor (Tablo 1). Bu fiyat teşviklerin faturası dengeleme ve uzlaştırma yönetmeliği çerçevesinde elektrik borsasına kaydırılıyor. Tüm tedarikçilere sattığı elektrik miktarı oranında ödeme yükümlülüğü gelirken, bu fatura da borsa maliyetleri olarak tüketici tarifelerine yansıtılacak görünüyor. Küresel düzeyde su piyasası yaratılmasına yönelik girişimler kapsamında önem kazanan yerelleştirme anlayışı yenilenebilir enerji düzenlemelerine de, hidrolik santrallar için su kullanım hakkı verilmesinde DSİ taşra teşkilatından alınacak görüşle İl Özel İdarelerinin yetkilendirilmesi şeklinde yansıyor. Milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ile tabiatı koruma alanlarında, muhafaza ormanlarında, yaban hayatı geliştirme sahalarında, özel çevre koruma bölgelerinde, içme ve kullanma suyu koruma alanları ile doğal sit alanlarında ilgili bakanlık ve koruma bölge kurulundan olumlu görüş alınmak kaydıyla yenilenebilir enerji kaynakları tesisi kurulumu için izin verilmesi öngörülüyor.

Suya düşen devrim

Yenilenebilir enerji kaynaklarımızın, hem yerli hem de temiz enerji olanağı yaratan ciddi bir potansiyel olarak mutlaka değerlendirilmesi zorunludur. Ülkemizin içinde bulunduğu genel enerji durumuna bakıldığında ise elektrik alanında ciddi bir dışa bağımlılık, yatırımsızlık ve pahalılık olduğu gerçeği karşısında sınırlı düzeyde ve yedek kapasite gerektiren yenilenebilir enerji yatırımlarıyla düze çıkılamayacağı gerçeği baştan vurgulanmalıdır. Yenilenebilir enerjiye ilişkin yeni düzenlemeler ise bu anlamda enerji alanına yönelik bütünlüklü bir bakış açısından uzaktır. Yenilenebilir Enerji Yasası'nın 2005 yılında çıkarılırken **"devrim"** olarak nitelendirildiği, ancak kayda değer yatırımın bugüne kadar gerçekleşmediği dikkate alındığında sorunun yalnızca teşvik düzeyine indirgenmesi de yeni düzenlemelere ilişkin ayrıca bir açmaz oluşturmaktadır.

Enerjinin bütününde olduğu gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının değerlendirilmesi de yalnızca özel sektöre yönelik fiyat teşvikleriyle düzenlenebilecek bir alan değildir. Kamunun inisiyatif alarak öncelikle yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli ve bunların değerlendirilme koşullarını oluşturması gerekmektedir. Bugüne kadar çıkarılan yasa ve teşvik sistemleri kapsamında ne yazık ki yaşanan; küçük hidroelektrik santralları başta olmak üzere lisans tüccarlığıdır. Özel sektörün yenilenebilir enerji kaynaklarında aldığı lisansların hayata geçirilip geçirilmediği, yapım aşamaları gibi pek çok noktada ciddi bir denetim eksikliği bulunmaktadır. Hayata geçirilmeyen, alınmış lisanslar üzerinden spekülasyona dayanan sanal sistem ülkeyi elektrik açığıyla karşı karşıya bırakmıştır.

Tayfun Akgül

Kamu girişimi zorunlu

Teşvikli serbest piyasa ısrarı da bugün ekonomik krizle ötelenen enerji krizine çözüm olmayacaktır. Kaldı ki ekonomik kriz ortamında devlet eliyle yaratılmaya çalışılan serbest piyasanın dahi finansman bulma zorluğu ve finansman maliyetlerindeki artış karşısında ne kadar etkili olacağı sorusu gündemdedir. Kriz ortamında finansman olanağının zorlaştığı ve finansman maliyetlerinin arttığı bir gerçektir. Krizle birlikte dünyada yenilenebilir enerji yatırımlarında da ciddi bir daralma yaşandığı bilinmektedir. Böylesi bir ortamda kamu inisiyatifi daha da önemli bir hale gelmiştir. Finansman maliyetlerini azaltmak açısından da kamu girişimi zorunludur.

Enerji alanının daha ciddi şekilde ele alınarak planlanması, kamu öncülüğünde yatırım ve üretim programı oluşturulması gerekmektedir. Özel sektör inisiyatifine bırakılmış bu yapılanma Türkiye'nin bu alanda kendi öz gücünü devreye sokması önünde bir engeldir. Türkiye'nin kamu öncülüğünde bu alanda özellikle teknolojik gelişim sağlamak üzere ciddi yatırımlar yapması gerekmektedir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik sistemine aktarımında diğer önemli bir sorun ise iletim ve dağıtım sistemi planlamasıdır. Bu alandaki çok başlılık ne yazık ki ülkemizde ölü yatırımların doğmasına neden olacaktır.

Yenilenebilire rant bakışı

Yenilenebilir enerji kaynaklarının, uluslararası sermaye çevresi, ulusal sermaye, bankalar ve finans kuruluşlarınca bir rant alanı olarak görüldüğü açıktır. Ülkemize yönelik bu anlamda çeşitli fonlamalar yapılması da dikkat çekmektedir. Dünya Bankası İcra Direktörleri Kurulu'nun, 28 Mayıs 2009 tarihinde Türkiye'nin **"Özel Sektör Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Projesi"** için 600 milyon dolarlık finansmanı onayladığı açıklanmıştır. Finansmanın 500 milyon doları Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'ndan (IBRD) karşılanmaktadır. 100 milyon doları ise Dünya Bankası ile diğer çok taraflı kalkınma bankaları tarafından yönetilen ve çok taraflı bir fon olarak yeni kurulan Temiz Teknoloji Fonu'ndan gelmektedir ki bu fondan ilk kez bir projeye kaynak aktarımı yapılmaktadır. Söz konusu kredi de Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası ile

Tablo 1: TBMM'de Enerji Komisyonu'nda kabul edilen yenilenebilir enerji teşvik fiyatları

Yenilenebilir Enerji Kaynağına Dayalı Üretim Tesis Tipi	İşletmedeki ilk 10 yıl için (Avro Sen/kWh)	İşletmedeki ikinci 10 yıl için (Avro Sen/kWh)
Hidroelektrik Üretim Tesisi	7	-
Karada Rüzgar Enerjisine Dayalı Üretim Tesisi	8	-
Denizde Rüzgar Enerjisine Dayalı Üretim Tesisi	12	-
Jeotermal Enerjisine Dayalı Üretim Tesisi	9	-
Fotovoltaik Güneş Enerjisine Dayalı Üretim Tesisi	25	20
Yoğunlaştırılmış Güneş Enerjisine Dayalı Üretim Tesisi	20	18
Biyokütle Enerjisine Dayalı Üretim Tesisi (Çöp Gazı Dahil)	14	8
Dalga, Akıntı, Gel-git Enerjisine Dayalı Üretim Tesisi	16	-

Türkiye Kalkınma Bankası aracılığıyla kullandırılacaktır.

Bu gelişmelerin arkasında Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik teknolojik ürünlerde pazar olacağı gerçeği ve çevre duyarlılığının kapitalist sistem içerisinde evrilmesine paralel olarak bu alanın dünya çapında geniş bir ticari meta olarak görülmesi de etkendir. İklim değişikliği çerçevesinde yavaş yavaş gelişmekte olan gönüllü karbon piyasaları bu anlamda sorgulanmalıdır. ICCI Konferansı'nda sunulan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'ndan **Ayşe Yasemin Örücü**'nün **"İklim Değişikliği: 2050 Vizyonu"** bildirisinde, **"Birleşmiş Milletler'e göre; iklim değişikliği ile mücadele için 2013-2020 arasında gerekli yıllık 175 milyar Avroluk ilave yatırımın yarısından çoğu gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşecektir. Bu yatırımların gerçekleşmesinde özel sektör ve karbon piyasalarının vazgeçilmez bir rolü vardır"** denilmektedir.

Ayrıca var olan enerji alanını serbest piyasaya dönüştürmenin zorluğu dikkate alındığında, bakir bir alanda baştan serbest piyasa mantığının yerleştirilmek istendiği söylenebilir. Yenilenebilir enerji piyasasındaki daralma bu alanda teknoloji üreten gelişmiş ülkeler açısından da pazar arayışını yoğunlaştırmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde gelişecek yenilenebilir enerji piyasası onlar için ayrıca önem arz etmektedir.

Teknoloji için altyapı hazırlanmadı

Yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik araştırma çalışmalarının gelişmiş ülkelerde yapıldığı dönemlerde AKP iktidarı gerçekçi bir yasal düzenleme yapamamış, bu alanda atılım sağlayamamıştır. Şimdi de ne yazık ki teknoloji gelişiminden söz edebilmek mümkün değildir. Yeni yasayla yerli üretime teşvik politikası olduğu söylense de böyle bir altyapı ülkemizde kurulmamıştır. Kaldı ki söz konusu yerli üretim teşvikleri üreticilere yönelik olarak planlanmamış, enerji üretecek şirketlerin enerji satış fiyatlarına eklenecek fiyat teşviği olarak düzenlenmiştir. Neden yerli üretime doğrudan bir teşvik yerine böylesine dolaylı bir teşvik düşünülmüştür? Burada gösterilen amaç ile yapılan düzenleme değerlendirilmeye muhtaç görülmektedir. Yerli üretimin koşulları, yani ülkemizde istihdamı artırıcı gerçekçi bir yerli üretim planının var olup olmadığı belirsizdir.

Teşvik teknoloji geliştirene değil

ICCI Konferansı'na **"Türkiye'de Rüzgar Türbin Üretim Teknolojisi"** bildirisini sunan ilk yerli rüzgar türbin üreticisi firmadan **Ali Çolak** da bu teşvik sistemini **"Ülkemizde yasalar, teşvikler sadece elektrik üreten kişi ve kurumlara yöneliktir. Makine üreticilerine, imalatçılara ve küçük ve orta ölçekli sanayicilere, türbin imalatı konusunda destek olunması gerekmektedir"** sözleriyle eleştiriyor. Çolak, türbin üretiminin yeni bir sektör olması nedeniyle bazı parçaların tedarikinde çekilen zorlukları anlatırken, dünyadaki duruma ilişkin de şu bilgiyi veriyor:

"Türbin üretici firmalar, kapasitelerini arttırmalarına rağmen taleplere yetişememektedir. Çelik gibi bazı malzemelerin yokluğu da, daha büyük makinelerin üretilmesine olanak sağlamak için imalat kapasitesinin artırılmasına engel oluyor. Bu durum ise fiyatların yükselmesine ve teslim tarihlerinin uzamasına neden olmaktadır."

Enerji alanı serbest piyasaya emanet edilirken, yenilenebilir enerji alanı da ne yazık ki baştan gözden çıkarılmış bir alan olmuştur. Gelinen noktada, ülkemiz teknoloji anlamında baştan dışa bağımlı olarak, yerli bir kaynak olan yenilenebilir enerji kaynaklarını değerlendirmeye çalışmak zorunda kalmaktadır. ■

Yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik araştırma çalışmalarının gelişmiş ülkelerde yapıldığı dönemlerde AKP iktidarı gerçekçi bir yasal düzenleme yapamamış, bu alanda atılım sağlayamamıştır. Şimdi de ne yazık ki teknoloji gelişiminden söz edebilmek mümkün değildir. Yeni yasayla yerli üretime teşvik politikası olduğu söylense de böyle bir altyapı ülkemizde kurulmamıştır.

Kriz yenilenebilir yatırımlarını etkiledi

21. Yüzyıl İçin Yenilenebilir Enerji Politika Ağı tarafından yayımlanan 2009 Küresel Durum Raporu'nda 2008 yılında yenilenebilir enerji kaynakları içinde en büyük gelişimin rüzgar kurulu gücünde kaydedildiği, kurulu gücün 2004 yılındaki 48 gigavat düzeyinden 121 gigavata yükseldiği belirtiliyor.

Geçen yıl dünya çapında yenilenebilir enerji kaynaklarına 120 milyar dolarlık yatırım yapıldığı tahminine yer verilen raporda, yatırımın kaynaklara dağılımına bakıldığında en büyük payı yüzde 42 ile rüzgar enerjisinin aldığı, onu yüzde 32 ile güneş panellerinin, yüzde 13'le biyoyakıtların, yüzde 6 ile biyokütle ve jeotermal enerji ile ısıtmanın, yüzde 6 ile güneş enerjisiyle su ısıtmanın ve yüzde 5 ile de küçük hidroelektrik santrallarının takip ettiği görülüyor. Ayrıca büyük hidroelektrik santrallarına da 40-45 milyar dolarlık yatırım yapıldığı da belirtiliyor.

Temiz enerji sektörüne yönelik yatırımların Eylül 2008'den sonra düşüş gösterdiği, 2008'in ikinci yarısında gerçekleşen toplam temiz enerji yatırımının 2007 yılının aynı dönemine göre yüzde 23 azaldığı kaydedildi. Yine de tarife destekleri gibi teşvik politikalarının sayesinde projelerin devam ettiği, ülkelerin krize bir yanıt olarak yenilenebilir enerji ve temiz teknolojilere yönelik kamu finansman desteğini arttırdıklarına dikkat çekiliyor. Gelişmekte olan ülkelerde yenilenebilir kaynaklar için gelişmiş yardımların büyük ölçüde yaygınlaştığı ve 2008 yılında 2 milyar dolar düzeyine eriştiği belirtiliyor. 2009 yılı başı itibarıyla en az 73 ülkenin yenilenebilirde politika hedefi belirlediği, en az 64 ülkenin de yenilenebilir enerji kaynaklarından üretime yönelik teşvik politikası uyguladığı, bunların 45'inde de tarife desteği bulunduğu ifade ediliyor.

Türbin üretiminde tekelleşme

Raporda ilk kez rüzgar türbin şirketlerinin Mısır ve Türkiye gibi iki gelişmekte olan ülkede megavat ölçekli rüzgar türbini üretmek için girişimde bulunduklarına dikkat çekiliyor. Raporda, 2008 yılında rüzgar türbin üretiminde küresel olarak 10 büyük şirketin ismi sıralanırken; Almanya, İspanya, Danimarka, Çin, Hindistan ve Amerikalı olan bu şirketlerin küresel üretimin yüzde 85'ini gerçekleştirdikleri bilgisi veriliyor. Bu veri bu alandaki dünya yüzeyinde yaşanan yoğunlaşmayı da gözler önüne seriyor.

Avrupa Birliği'nde Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Ekonomik Gelişim ve İstihdama Etkisi başlıklı Nisan 2009 tarihli raporda ise enerji tüketiminin 2020'de yüzde 20'sinin yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılanmasına yönelik hedefi içeren bugünkü gelişmiş politikaların ulusal gelire yüzde 0.24'lük katkı ve 410 bin civarında ek iş olanağı sağlayacağı hesabına yer veriliyor. ■